

ZAPIS O MOGUĆNOSTIMA

Piše: Momčilo Paraušić

Poslednjih godina u Pančevu se pojavilo nekoliko izbora iz poetskog stvaralaštva mladih: "Leptirova krila" (najmladi) i šest knjiga "Rukopisa", poetskih godišnjaka pančevačkih srednjokolaca. Neki od njih stigli su do rukopisa prvih pesničkih knjiga, a u stihovima onih koji su prešli na drugačije igre ostala su poetska svedočanstva o odrastanju.

Ovi zapisi – refleksi koji joj pojavi dugujemo – bili su samo kratak pokret ruke prema izvoru da se zaustavi trenutak njegove bistrine i čistote pre no što se na putevima kulture promeni i postare iskustviji i dublji.

NEIZRECIVO NA DEČJOJ USNI

Deca sve izdašnije ohrabruju proročanstva optimističkih poetika. Predeli njihove inspiracije sežu od boravka među lutkama do prvih ljubavnih joda, od ljubomore prema starijoj braći i sestrama do povlačenja u sebe i otpora, od igre s pahuljicom do radosti pomućene prvom mišlju o životu, koja se kroz deobe ljubavi i vere i bol odrastanja hvata kao tanka kora sinteze.

Najlepši darovi dečje uobrazilje sažete su u poetskoj viziji majke. Majka je vladarica porodičnog kruga. I prva toplina u njihovom biću. Kad pevaju o njoj, deca kao da usnom dotiču beskonačno, neizrecivo, a njihov glas kao da treperi. Iako se majka doživljava kao jedna, najbolja i najlepša, ona se sluti i kao deo svetske ravnoteže. Njen nezaboravni lik ponekad je zasenčen blagom ironijom i ljubomorom, a uvek ispunjen brigom i strepnjom od bolesti i rastanka. U slutnji majčinog povratka, tišina i hladnoća stvari oko nas preobrtala se u njen topli dah i snagom njenih koraka »svi pupoljci lala, zumbula i karanfila odjednom će procvetati«. I ponovo sve utonuti u neizrecivu boju njenih očiju.

Dečja igra nije samo to, ona je zbilja. Kao što im je zbilja, izvornošću i elementarnošću, igra. U igri se razmenjuju boje, oblici, zvuci... Deca će izmisliti bojno polje, vojske i vojskovođe i režirati bitku koja će se završiti bolom bez bola, bez mržnje, bezazleno – budesijem. Ona će lako nevidljive predele naseliti koracima, rečima i svetlošću, i još lakše izbrisati sve to u nekom sledećem hiru. Talas emocije i fantazije spušta se na toplo tlo jave, vratiti malim nasušnim stvarima na putu ka neizrecivoj celini. A na vidicima njihove igre ostaće odsjaj naslućenog poretka – nesvakidašnje svaki-danšnije.

Nesamerljivo i neizrecivo, kojim je opsednuto, dete hvata u pojedinačnom i malom. Prvo ga oseća u blizini majke, a zatim u dosluhu s morem, zvezdama, zaboravom... To prostranstvo ono približava poredici ga sa sobom. Pri tom, kao stilskim jedinicama mera služi se neumornom hiperbolom, neophodnim deminutivom, naivnom analogijom, povlašćenom i-toplom personifikacijom i najlepšim cvetom s polja svoje fantazije – metaforom. Kao da nema kraja skali na kojoj se pretaču boje, oblici i zvuci i previru osećanja (zagonetna igra boja u travi dečje mašte razrešene se prepoznavanjem ljubice, svitac – putnik s fenjerom u ruci zagledane je u dodir leptira i bulke, zima je ovaploćena u pojavi kraljice u srebru ili doživljena kao udaja zemlje pod snežnim velom, more je sad ukleti putnik, sad izvor zebnje pred navalom beskonačnosti, a trenutak kasnije igralište bezazlene fantazije). Takva su ta mala lukavstva i čeke preko kojih sve sve čega se dete dotakne, iz empirijske izvesnosti i pojmovne okoštaloosti, vraća svojoj prvotnosti.

Dete mašta da se preobrazu u leptira i da se spusti na svaku laticu, na svaku kap rose. Ono neće pobeći pred pejzažom kasne jeseni – sačekaće da ga »pokrade«, sluteći da će biti darovano drugačijim unutarnjim prostorom. Težini i teskobi suprotstavće snagu leptirova praha. Leptirovima krilima završice se igra dematerijalizacije, u kojoj je leptirov dan bio godina, a kornjačin vek samo epizoda ili trenutak u životu leptira.

Neizrecivo je mnogostruko i sveprisutno. Njegovo ime je – sve, ili život. Ono je od majčine nežnosti ili zavijačnog neba, ima ga u liku devojčice koja spava na ledima diva, dostupna samo cveću i vetru, ono je kao rukovet krina u prividenju ili kao vizija koja je prošla. Neuhvatljivo je – neštaje od dodira ka pahuljica ili leptirovo krilo. Njega može da dotakne samo meka paučina srca.

S decom, kako izrastaju do ljubavi i dirljivog prijateljstva, izrasta i pesma. Neizrecivo se preobražava – u slutnji oproštaja s detinjstvom začinje se osećanje imanentne praznine, pomešano s izazovom novih koraka. Egzotični svet krpica, lutaka i klikera, i tamo iz njih nežni lik majke, pomalo zatamnjene, ostaju za njima kao sedefasta pučina jutarnjeg horizonta, za kojim putnik žali. U zamenu, pred njih izlaze likovi dečaka i devojčica u naivnoj tragičnosti. Odatle, s tog raskršća, na kojem se za menjuju zakletve i smerovi i preobražavaju likovi, otvaraju se dotad nevideni unutarnji predeli nad kojima vlada magična ljubav. Dete je zbunjeno samostalnošću u koju je, iz toplog kruga sigurnosti, silom godina gurnuto kao u lepu prazninu. Na putu ka apsolutnoj celini, neiskusna ljubav sreća nevidena bića: bol, ljubomoru, sreću... Ljubav kao da silazi s vašanskih visina i dolazi iz razređenosti da se u njima otrežni životom. I pored malih zemaljskih posrtaja, ona, hrabro se svetlošću i daljinom, ostaje platonski uzvišena. Ona u pesničkim slikama prevlači put od oklevanja i zbunjenosti do usamljenosti jedne devojčice.

Dete će bez napora preobraziti sve u ljubav, a nju ubrzo u svetlost, vazduh, daljinu. Buđenje i iščekivanje ljubavi je kao smena zemaljske bleštavosti i sumaglice u varljivo proleće. U ponesenoj viziji, kao u buđenju, dete će je oličiti i nanožiti, kao što će u nadahnutoj hiperboli naslutiti nešto od kosmičke težine suza »jedne zaljubljene devojčice«. Snagom iskrenosti i spontanosti, dete će daleko približiti i zagrejeti, a običnom, čak i trivialnom, približujući ga neizrecivom, vratiti neponovljivost.

Sve dečje reči kao da se postepeno zgušnjavaju u jednu jedinu. Dah majke, glas vode, oboren pogled devojčice, domovina u krajičuju čistog neba, vojnik na straži, topli dečji san – sve su to obrisi jedinstvene, nepresušne i neizrecive lepote čiji lik deca traže. Malo znanje ona će nadoknaditi darežljivim spontanostima i iskrenošću. Jer, postoji znanje njihovog neznanja i mudrost njihovog neiskustva.

RUKOPI SI PANČEVAČKIH GIMNAZIJALACA

Biće mladosti, u odrastanju, gubi oslonce i propada u ogromni prostor slobode. »Tvoj tavan, tvoje merdevine – padaj kako hoćeš« – kaže trenutak mlade pesničke samosvesti o relativnosti svega i odgovornosti. Pesnička reč, pamteći generacijski trag u svakodnevicu i osećajući »miris sutrašnjice« želi da sazna koliko joj je godina. Ni mladost nema vremena. Za nju

sve kasni. »Kasne satovi, kasne i sajdzije« – kaže drugi pesnički glas. U opiranju neautentičnom življenju koje je simbolizovano grobom u kojem »leži pesma umesto čoveka«.

Njihove reči jesu u vlasti trenutka, ali nisu bez identiteta. A on je u razlikama: u izvornosti i neispisanosti rukopisa i u osobenostima kojima su vodeni u nevelikom, ali nezanimljivo pesničkom iskustvu. Njihove pesme deluju javaju da kažemo da oni donose drugačije oči na poznatim stvarima i predelima, obnovljene potrebe i nemire, pomerene talasne dužine i frekvencije reči, nemirna čula.

Pesničke slike dozivaju tanane dodire zvuka i tišine s rubova detinjstva, počinju da naseljavaju prostore u kojima se, u prizorima ljubavi i prijateljstva, nepoznati sreću sa sobom stvarni i nestvarni u isti mah, i najzad, slute dublje slojeve života prepoznajući miris prvih stvaralačkih bitaka za smisao egzistencije. Ali u panorami motiva koji ispunjavaju ovo pesničko proleće dominira misao o identitetu, bogatstvu i jedinstvu egzistencije, zasednuta slatnom o polovičnom i neautentičnom.

Izlazak na reči je jedan od oblika povratka širine i raznolikosti i pobune mogućnosti – način povratka čoveka potencijalnom bogatstvu i univerzalnosti njegove prirode, svemu što zove njegovu radoznalost i sklonosti. Čoveka koji sanja da oslobodi svoje kompase, sonde, vedra i antene, da pošalje svoje vidre, krstice i pčele s unutrašnjih dokova i kamenoloma, trasa i skela – da razmeni fizičko za ljudsko postojanje. Da ne ostane večito dete gledanja i slušanja, učenja i pamćenja. Da se istorijski ne produži podela na objekte i subjekte, na mostove i karavane.

Vlastita reč hoće da bude činilac u vezi koja se uspostavlja između mogućnosti i stvarnosti, nužnosti i slobode, čoveka i prirode, čoveka i čoveka, čoveka i društva, a kroz sve to čoveka sa samim sobom. Da se razgradi samoća, da se lakše pride neuređenim izvorima subjektivnosti. Da se artikuliše dostojanstvo raznolikosti i individualnosti na putu ka višem, kulturnijem jedinstvu – monizmu ličnosti.

Stvaralačko nezadovoljstvo mladih – deo energije oslobođene elementarne nužnosti i osposobljene za kulturnija pregnuća – artikuliše se kao pesnički govor ruku i prostora. Mladi pesnici su okruženi nenazvanim stvarima i nezbrinutim rečima. Stranice njihovih rukopisa sanjaju da budu livada na kojoj će se reči igrati elektrona. Da budu pluća i topla kuća reči, a toplota s dlanova reči mesto stvaralačke društvenosti i vazduha za mogućnosti. Mogućnosti koje ne mole za reč, već je same uzimaju.

Izvori, veliki putnici i maštari, čije damare i žice osluškujemo, spremaju se za put ili, već pošavši po svoje, kroz doživljaje na tokovima, poetski čiste glas. Svetovi čistote i neposrednosti počinju da se nadnose nad prave plodove iskustva.

Lepota se nevidljivo i nemo začinje, a zatim u rečima objavljuje da obnovi naš sluh. Neki tragovi njenih ruku postaju čitljiviji i za druge – društveni. Imena počinju da preuzimaju odgovornost za reči. Sada pesma ne poznaje pesnika, svakoj novoj on mora da se predstavi iznova. Postaje probni pesnik. A ona, nevidljiva, s hartije gleda gore u njegove zenice – sve dok se ne napuni lika njegovog čekanja. Da bi u svakom trenutku, nakon njegovog jeste mogla da stavi svoje Nije. Ona počinje da im liči na dečaka koji prešvrlja ono što nacrta kad skicira svoj lik, pa ga, izlazeći iz njega, poruši. A i kad je sklona da pesniku kaže Gotovo, ubrzo pređe na stranu njegovih pesama, a on, rasterećen, ostane sasvim običan. Neki od mladih pesnika, sti-gavši do kraja poneke pesme dobre za bacanje, iskusili su čudi takve igre.

Ovaj, u suštini upitni duh, oglašava se pesmama kao revolucionarima koje su izvedene fantazijom i igrom. Generacijsko obeležje, koje povezuje njihove rukopise, prepoznaje se kao otpor koji se pruža umornoj esenciji. Ovakvi pokreti za sada više se poveravaju trudi nego istoriji, a izvori, još puni poznatih zvezda, pokreta bilja i senki ptica koje preleću, uzdržavaju se pred iskušanjima odrastanja i duhovnog stranstovanja. Predosećanje bola rastanka dopire do nade u lepotu novog susreta, jedna ruka kao da detinjstvu maše, dok se druga podiže za nekim nejasnim unutrašnjim zovom. U želji da se sve dodirne (to nije samo potreba da se nešto zadrži i uvede u čvor mirnog prisustva, nego i odvažnost davanja sebe svemu), pesnička čula donose i obrise nečega što se zbilo ili se moglo zbiti između puteva, susreta i iskustva, između istina – pre svega ili posle svega.

Pesma se konkretizuje u karakterističnom odnosu pesnika prema predmetu: menjanje mape motiva (poetizovanje svakodnevnog i uobičajenog retkog), traženje lakše i otvorenije fakture pesme, prevazilaženje nostalgije i patetike lirskim aktivizmom i ironijom, sklonost demistifikovanju pesničkog čina i govora, slutnja novih tipova poetskih celina, itd.

U poeziji kao načinu generacijskog pamćenja zabeleženi su neponovljivi trenuci života kolektivnog i individualnog bića. Drugačiji doživljaj sveta, novo nezadovoljstvo i nestrpljenje ne zatiču gotov jezik u svetu, već ga traže, i tvore. A on mora biti agresivan prema pozitivnom pesničkom ukusu i sluhu, lažnom stidu i dnevnom optimizmu.

Ovi glasovi tragaju za drugačijim pesničkim rukopisom. Sredstva za poeziju ne upotrebljavaju da bi ulepšali spoljašnji ili unutrašnji svet, već da bi uspostavili komunikaciju s poetičnošću njegove objektivnosti. Poetska emocija ne uživa jer je zaposlena događajem, nije bolećiva nego postvarena. Ona do nas dopire kroz asimetriju u slici, disharmoniju u melodiji, kroz pomerena značenja u jeziku. Tako pesnici imenicu pretvaraju u glagol – pokušavaju da reči izvedu iz kolotečine kolektivnog života jezika, iz navike i inercije, tako što njihovu masu savlađuju energijom. Zato su u prvom susretu pesničke slike nekomunikativne, reči iznenađene, a značenjima je neudobno u novim vezama. U tom poetskom naprežanju svakodnevnog grada, uobičajene figure i znaci interpunkcije potiskuju se »u uspomenu«.

Sva ova obeležja povezana su naporom da se ovlada naslućenom savremenijom poetskom sintezom života. Opet se pokazuje da je poezija moguća samo kao počinjanje i naprežanje, a ne kao zadovoljstvo opuštanja. Pesnički izvori su uvek na razvodima – pred mnogostrukim mogućnostima raslojavanja darovitosti, razlučivanja i dimenzionisanja individualnosti. Trenuci mlade mudrosti, novog iskustva i drugačije osetljivosti – na deobama. U tihog širini i kontinuitetu pripremaju se čvorovi, proboji i skokovi. Rukopisi se individualizuju, reči traže vlastiti prostor oko sebe. Zvuk i boja bivaju različiti, ali ni tišina i odsustva u njima ne ostaju isti.

Ove reči htele su da budu skica za portret trenutka koji je ispunila poezija mladih. A ona već sutra neće biti ovakva, jer je na putu. U susretu s njom prisustvujemo činu njenog preobražavanja: odrastanju stvaralačke individualnosti i artikulanju jezika njene misli i osećanja. Istovremeno se s njom i sretamo, i praštamo.